

Helhetsperspektiv Höje å – administrativa och fysiska åtgärder för att nå god ekologisk status och uppsatta miljömål.

Inledning

Höje å är ett av landets mest intressanta arvinnsområden. Här finns klassiska vattenrelaterade miljöproblem som övergödning och hydromorfologisk påverkan. I området finns även ett högt exploateringsstryck, hög andel hårdgjorda ytor, stor risk för översvämningar, landets bästa åkermark och samtidigt en mycket lång tradition av vattenvårdsarbete. Att åstadkomma förbättrad vattenkvalitet i ett sådant område är en komplex uppgift och en helhetssyn på vattenfrågan är nödvändig då det inte går att hantera de olika aspekterna på vatten separat. Jordbrukets behov av markavvattning hänger samman med dagvattenutsläppen från Lunds stad och Lommas känslighet för översvämningar samt öringarnas möjligheter till lek och uppväxt i ån. I detta projekt tas ett helhetsperspektiv för att förbättra vattenkvaliteten bl a genom att:

- Det skapas en grupp för samförvaltning mellan dikningsföretagen i huvudfåran som administreras av en gemensam "å-man".
- Det tas fram ett förslag/ en ansökan om bildandet av ett vattenavledningsföretag för hela huvudfåran
- Det görs en hydromorfologisk utredning av ån med tillhörande åtgärdsförslag
- Det görs en inmätning av dikningsföretagen till läge och djup i samband med den hydromorfologiska utredningen
- Det görs en värdering av de ekosystemtjänster som är kopplade till skyddszoner och tvåstegsdiken längs vattendragen

Detta helhetsperspektiv på vattenfrågorna skulle kunna ge många värdefulla erfarenheter som skulle kunna tillämpas i andra avrinningsområden i landet.

Översikt

Projektnamn

Helhetsperspektiv Höje å – administrativa och fysiska åtgärder för att nå god ekologisk status och uppsatta miljömål.

Projektägare/sökande

Länsstyrelsen Skåne län i samarbete med vattenrådet för Höje å vilket bl a inkluderar, Lunds, Lomma och Staffanstorps kommuner, VA-Syd samt dikningsföretag och markägare i Höje å avrinningsområde.

Ekonomi

Den totala budgeten för projektet är ca 7 490 000 kr. Av detta finansierar Länsstyrelsen 2 970 000 kr, Höje å vattenråd ca 2 670 000 kr och resterande 1 850 000 kr av Havs och vattenmyndigheten.

Aktivitet/åtgärd	Tid	Kostnad (tkr / år)	Finansiering (tkr)			Total kostnad (tkr)
			HaV	HVR	LST	
1 Samförvaltning av dikningsföretag (Å-man)	3 år	100	300	0	0	300
1 Förslag/ansökan till MoM-domstolen - ett dikningsföretag	3 år	300	900	0	0	900
2 Hydromorfologisk utredning med åtgärdsförslag och inmätning av dikningsföretag	2 år	250	500	0	0	500
3 Värdering ekosystemtjänster	1 år	150	150	0	0	150
4 Fysiska åtgärder: dammar, våtmarker och vattendragsrestaurering	3 år	1 800	0	2 430	2 970	5 400
5 Projektledning (10%)	3 år	80	0	240	0	240
SUMMA		2 680	2 180	2 670	2 970	7 490

Avrinningsområde

Ansökan avser åtgärdsarbete inom Höje å avrinningsområde (SMHI HARO 91) och berör fyra vattenförekomster. Höje å avvattnas till Öresund.

Hur svarar projektet upp mot riktlinjerna från HaV?

- Projektet har stort fokus på genomförande av både administrativa och konkreta åtgärder. Uppföljning av åtgärdernas effekter sker genom mätning av vattenkemi och biologi inom recipientkontrollen i Höje å.
- Projektet är geografiskt avgränsat och det finns därmed en god möjlighet att uppnå en hög geografisk "åtgärdstäthet", vilket är en förutsättning för att kunna mäta en faktisk förbättring av vattenkvaliteten.
- Projektet är flerårigt
- Projektet har ett tydligt fokus på samverkan över gränser och mellan olika parter i den komplexa frågan gällande dikningsföretag, jordbruk och minskad transport av övergödande ämnen till f f a Lommabukten och Öresund.
- Projektet har förutsättningar att uppnå goda åtgärdssynergier mellan närsaltretention och biologisk mångfald då åtgärder genomförs i områden med intensivt jordbruk och undanträngd biologisk mångfald. Genom att planera strategiskt vid genomförande av åtgärder kan grön infrastruktur återställas.
- Projektet har en stor fördel i att det redan finns ett tämligen omfattande kunskapsunderlag, en etablerad samverkan mellan olika aktörer i området och en stabil effektiv grundorganisation (vattenrådet) för drivande av projektet vilket även gör att projektet har en kort startsträcka och mycket goda möjligheter att uppnå målen.

- Projektet innefattar flera vattentyper som ”naturliga” vattendrag, våtmarker och jordbruksvattendrag.
- De diffusa utsläppen från jordbruksmarken i området är inte kopplade till någon tillståndspliktig verksamhet och samhället har genom kommunerna i Höje å avrinningsområde via vattenrådet sett det som skäligt att bidra till samverkan och finansiering kring åtgärdsarbetet inom området.
- Projektets resultat har mycket stort värde som mall för åtgärdsarbete inom andra jordbruksintensiva avrinningsområden.

Parter

För att få en så bred samverkan och kunna spegla så många olika aspekter som möjligt ingår följande parter i projektet:

- Höje å vattenråd – initiativtagare/ drivande/ samordnande
- Markägare/lantbrukare inom Höje å avrinningsområde – drivande/praktiska rådgivare/aktiva i åtgärdsarbetet
- Lunds, Lomma och Staffanstorps kommuner – finansiärer/drivande genom tjänstemän i projektets arbetsgrupp
- VA-Syd - drivande genom tjänstemän i projektets arbetsgrupp
- Länsstyrelsen i Skåne – vägledande/stöttande med kompetens

Bakgrund

Gränsöverskridande kommunalt samarbete

Höjeåprojektet, ett vattenvårdsprojekt som i olika etapper pågått sedan 1992, är en föregångare i landet när det gäller effektivt, långsiktigt, systematiskt vattenvårdsarbete över kommungränserna. Projektet har bidragit till att minska övergödningen, öka den biologiska mångfalden och förbättra möjligheterna till rekreation i det ofta otillgängliga jordbrukslandskapet runt Höje å. Framsynta politiker, lantbrukare, markägare och tjänstemän i de berörda kommunerna har i projektet visat att det varit möjligt att samarbeta inom avrinningsområdet mellan kommunerna och markägare, i vattendirektivets anda, långt innan vattendirektivet implementerades.

<http://www.hojea.se/Hojeaaprojektet.htm>

Efter de omfattande översvämningarna i området sommaren 2007 bildades en dagvattengrupp som arbetade med att ta reda på orsakerna till översvämningarna och med att ta fram förslag på åtgärder för att dämpa höga flöden och minska risken för översvämningar. Gruppen har arbetat i dialog med och haft samråd med dikningsföretagen i området. Bland annat har man tillsammans identifierat alla intressenter och bland synpunkterna från dikningsföretagen påtalas behovet av ett samarbete mellan dikningsföretagen, gärna med en ”å-man” som samordnande funktion hos kommunerna. Även helhetsperspektivet på avvattningen av ån har förts fram som en viktig fråga som i förlängningen skulle kunna leda till en omprövning och bildande av ett avvattningsföretag för hela huvudfåran. Idag är dagvattengruppen en del av Höje å vattenråd.

<http://www.hojea.se/Dagvattengruppen.htm>

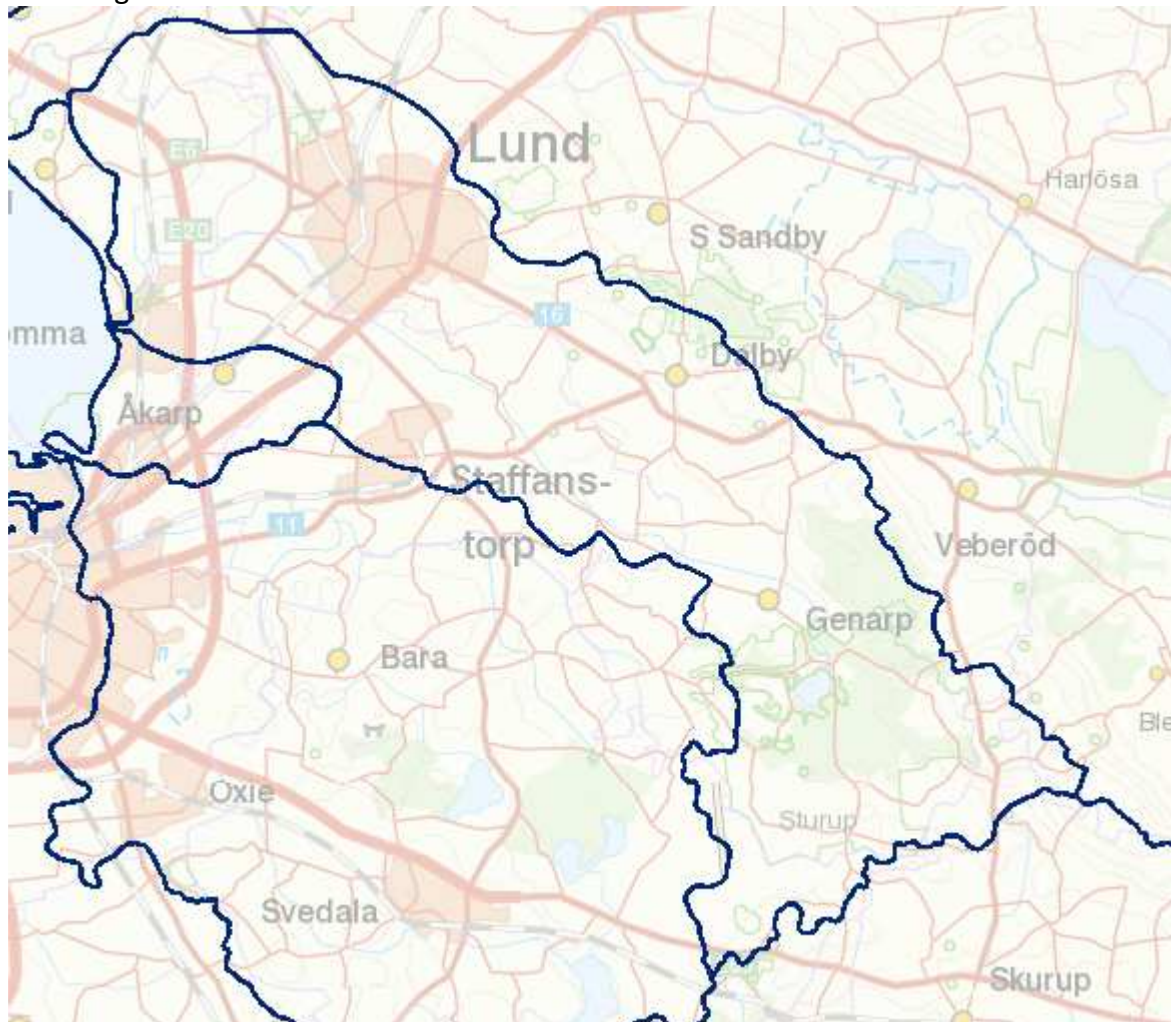
2010 ombildades Höje å vattendragsförbund till Höje å vattenråd. Vattenrådet har idag en omfattande verksamhet inom områdena vattenförvaltning, recipientkontroll, åtgärdsarbete, dagvatten och reparation och underhåll av anlagda dammar och våtmarker. Inom

vattenrådet finns stort kunnande och en effektiv organisation för att arbeta med fysiska åtgärder i landskapet.

<http://www.hojea.se/Vattenraadet.htm>

Höje å avrinningsområde

Höje å är ett relativt litet huvudavrinningsområde i sydvästra Skåne som domineras av högkvalitativ jordbruksmark. Området är ca 320 km² stort och medelvattenföringen ca 2-3 kbm/s. Trots att området är relativt litet är det ett principiellt intressant avrinningsområde på grund av många motstående intressen som påverkar vattenfrågorna. Området ligger i en expansiv region med ett stort exploateringsstryck och höga markpriser. Andelen hårdgjorda ytor (ca 11%) och åkermark (62%) är hög. Vidare finns det höga naturvärden och området är känsligt för översvämningar, med bl a Lommas placering vid åns mynning i havet. Dessa faktorer tillsammans med vattenfrågornas ökande betydelse i samhället, den befintliga infrastrukturen beträffande mellankommunala samarbeten och en hanterlig storlek gör att Höje å haro är ett ytterst lämpligt för projekt som bygger på ett helhetsperspektiv för avrinningsområdet.

Ekologisk status och miljöproblem

Den ekologiska statusen i Höje å huvudfåra är dålig. Orsakerna är till största delen övergödning och fysisk påverkan, d v s negativ påverkan på vattendragets naturliga flöde och form som tillsammans med dagvattenfrågan utgör de stora problemen inom Höje ås avrinningsområde. Förlusterna av kväve och fosfor per ytenhet är klassade som höga även

om det skett en förbättring sedan 1980-talet. Medeltransporten (1995-2008) av kväve och fosfor i ån per år är ca 550 respektive 10 ton. Långtidstrenden för transporter av både kväve och fosfor är dock tydligt nedåtgående.

Närsaltbelastning från jordbruket, avloppsreningsverken och dagvatten är betydande, medan djurtätheten är förhållandevis låg. Den enskilt största källan för näringsämnen kväve och fosfor i avrinningsområdet är jordbruket och därefter kommer reningsverken. År 2005 stod reningsverken för 1/3 av N-transporten och ¼ av P-transporten. Dagvattenpåverkan kommer från tätorter, vägnät och landningsbanor för flyg och dagvatten från bl a Lunds tätort ger flödestoppar kort tid efter kraftiga regn. Många punktkällor belastar indirekt Höje å via reningsverken och Höje å påverkar även statusen i Lommabukten som idag bedöms vara måttlig.

Vattenstrategiskt planeringsunderlag (VSPU)

Heltäckande planeringsunderlag är en nödvändighet för att åstadkomma kostnadseffektiva vattenvårdsåtgärder. Under 2012 drev vattenrådet ett LOVA- och kommunfinansierat projekt för att ta fram ett övergripande VSPU (VattenStrategiskt PlaneringsUnderlag) för hela avrinningsområdet. Syftet var att sammanställa all GIS-baserad information med koppling till vatten och göra den tillgänglig i en databas. Tanken är att underlaget ska användas för vattenrådets fortsatta vattenvårdsarbete men även vara tillgängligt för övriga berörda, framför allt kommunala tjänstemän, t ex planhandläggare på Stadsbyggnadskontor, VA-planerare och miljöinspektörer. Projektet har sammanställt befintligt vattenrelaterat underlag från olika datavärddar t ex kommuner, Länsstyrelsen och konsulter och resultaten finns presenterade i en rapport:

<http://www.hojea.se/Vattenplan-2.htm>

Varför Höje å

Höje å lämpar sig väl för att göra projektet då området är lagom stort, med fyra berörda kommuner, det finns en lång tradition av mellankommunalt vattenvårdsarbete och även många olika starka och ofta motstående intressen som berör vattenfrågorna. Höje å vattenråd har idag det samlade ansvaret för vattenvårdsåtgärder och recipientkontroll samt arbetar med vattenförvaltning i ett brett perspektiv. Ett så brett ansvarsområde är sannolikt unikt bland vattenråden i Sverige. Bland annat följande faktorer gör att vattenrådet snabbt kan starta och framgångsrikt driva projektet:

- Bra organisatorisk infrastruktur gör att man kan starta projekt snabbt
- Lång tradition av mellankommunalt samarbete
- Stor vana både bland markägare, kommuner, konsulter, tjänstemän och dikningsföretag att jobba med vattenfrågor

Projektets syfte

Syftet med projektet är att genom olika delsteg skapa ett vattendrag som är bättre anpassat till dagens situation beträffande behov av markavvattning och behov av vattenvård för bättre vattenkvalitet genom att man t ex i högre grad utnyttjar vattendragets naturliga hydromorfologi.

Mål

Effekt mål

- Att skapa ett vattendrag och avrinningsområde som klarar av dagens och framtidens behov av markavvattning utan att orsaka oönskade översvämningar till ett så litet underhållsbehov som möjligt
- Att skapa ett vattendrag där förutsättningarna att uppnå god status enligt Vattendirektivet och andra aktuella miljömål finns på plats

Projekt mål

- En samförvaltningsgrupp för huvudfårans dikningsföretag med en gemensam "å-man" ska finnas på plats
- Ett förslag/en ansökan beträffande ett vattenavledningsföretag för hela huvudfåran ska vara framtaget
- En hydromorfologisk utredning av Höje å huvudfåra tillsammans med förslag på lämpliga åtgärder ska vara genomförd.
- De sex dikningsföretagen i huvudfåran ska vara inmätta till djup och läge.
- En värdering av skyddszonernas/tvästegsdikenas potentiella ekosystemtjänster ska vara genomförd.
- Fysiska åtgärder ska vara genomförda

Resultatindikatorer

En resultatindikator är ett verktyg för att ta reda på om önskade mål är uppnådda eller på väg att uppnås. Som resultatindikator används en årlig avstämning där en summering av årets arbete görs tillsammans med en bedömning av möjligheterna att uppfylla de uppsatta projekt mål som ännu ej uppnåtts.

Kommunikationsplan

Projektets resultat kommuniceras via vattenrådets hemsida www.hojea.se, till berörda parter inom avrinningsområdet genom redan etablerade kontaktvägar via bl a mailgrupper till medlemmar, tjänstemän och styrelse i vattenrådet. På detta sätt når vi ut till intresseorganisationer, dikningsföretag och markägare.

Rapporter från projektet publiceras och sprids även via Länsstyrelsen olika kanaler för att nå ut med information.

Ingående moment i projektet

1. Samförvaltning av dikningsföretag och bildande av ett vattenavledningsföretag

Tidigare utredningar och samråd med dikningsföretagen visar på behovet av att samordna arbetet i de sex dikningsföretagen i huvudfåran. Dikningsföretagen har själva tryckt på behovet av en samordnande funktion, en å-man, hos en av kommunerna för att hantering av frågor gentemot myndigheter och för samordning av tidpunkter för rensning, implementering av nya tekniker eller arbetssätt. Vidare är det en nödvändighet att åstadkomma en fungerande markavvattning för jordbrukets funktion i ett förändrat klimat samtidigt som vattenvårdsarbetet ska bidra till en bättre vattenkvalitet i ån. Det har även kommit fram förslag om att bilda ett vattenavledningsföretag för hela huvudfåran. Fördelarna med ett dikningsföretag är att det skapas en helhetssyn och goda förutsättningar för samarbete kring underhållsfrågor och tydligare ansvarsförhållanden skapas. Vid bildande

av ett nytt dikningsföretag kan t ex dagvattenutsläppen från tätorterna regleras in och vattenavledningen anpassas till dagens situation och framtida behov.

2. Hydromorfologisk kartering av ån med förslag på åtgärder

Höje å är, precis som många vattendrag, fysiskt påverkade vilket ofta leder till onaturlig erosion, sedimentation eller andra förändringar som påverkar åfårans egenskaper och geometri. Ibland är påverkan kraftig och ibland är den av mindre betydelse. En fysiskt påverkad åfåra med onaturlig erosion och sedimentation kan leda till kostsamma behov av rensning av sediment och vegetation.

Anledningarna till att det uppstår förändringar i ett vattendrags morfologi kan vara många och ofta är det komplicerat att få en fullständig bild av problemen. Exempel på störningar i avrinningsområdet som kan ha betydelse är lokalt sänkta eller höjda vattennivåer (p g a t ex rensning eller dämning), ökad eller minskad sedimenttillförsel, bortförsel av död ved m m. Generellt sett är lösningen på onaturlig erosion och sedimenttransport att återskapa vattendragens naturliga förutsättningar. Sällan finns dock möjligheten att helt återgå till en "naturlig" situation, men så länge man i största möjliga mån tar hänsyn till processerna i ett naturligt vattendrag är möjligheterna goda att få till långsiktiga och hållbara lösningar både för markavvattning och vattenvård.

Genom att göra en hydromorfologisk utredning av ån kan man få information om åfårans naturlighet, om vilka de bestämmande sektionerna är, var det är problem med erosion och sedimentation samt ge förslag på lämpliga åtgärder för att minska problemen. I samband med den hydromorfologiska utredningen behöver man även göra en inmätning av dikningsföretagens profiler då det är möjligt att många dikningsföretag idag avviker från de profiler och sektioner som finns dokumenterade i dikningsföretagens handlingar. För att kunna ta fram åtgärdsförslag är det viktigt att ta reda på hur dikningsföretagen ligger i djup och läge för att kunna avgöra hur de förhåller sig till varandra och för att kunna bedöma hur de hänger samman hydromorfologiskt. En del av detta arbete är gjort genom de vattenvårdsprojekt och översvämningskarteringar som genomförts men kompletteringar är nödvändiga för att få en helhetsbild.

3. Värdering av och åtgärdsförslag för ekosystemtjänster

Bevarandet av den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster är en angelägenhet för hela samhället. Ekosystemtjänsterna bidrar till att försörja oss med t ex livsmedel och vattenrening. Den statliga utredningen om ekosystemtjänster lämnade sitt slutbetänkande till miljöministern 2013-10-15 och värdering och synliggörande av ekosystemtjänster kommer sannolikt bli allt viktigare i ett förändrat klimat.

Eftersom Höje å på många sträckor är kraftigt påverkad av utdikning och uträtning finns inte förutsättningarna för att återskapa ån till hur den såg ut för 200 år sedan vilket inte heller är önskvärt. Sannolikt kommer dock en del av de åtgärdsförslag som presenteras inom ramen för den hydromorfologiska utredningen att handla om att skapa tvåstegsdiken. Där tvåstegsdiken skapas uppstår en yta/skyddszon som kan tillhandahålla flera potentiella viktiga ekosystemtjänster såsom vattenrening, vattenfördröjning, minskad sedimenttransport, refuger för vilt och pollinerande insekter. Eftersom markpriserna är så höga i området är det helt nödvändigt att visa på värdet av de ekosystemtjänster som skulle kunna skapas i odlingsfria zoner längs vattendragen. En utredning kan även lämna förslag på

hur man genom olika åtgärder kan höja värdet av de ekosystemtjänster som tillhandahålls i zonerna.

4. Fysiska åtgärder

Under projekttiden planeras det att genomföras anläggning av dammar och våtmarker, utjämningsmagasin för att dämpa höga flöden samt genomföras vattendragsrestaurering.